

Op 3 oktober is het feest in Leiden: de inwoners vieren Leidens Ontzet. Eén van de onderdelen is een avond vol shows van verschillende blaasorkesten, waaronder wereldkampioen K&G (Kunst en Genoegen), Leidens trots. Showbands lopen dan uitgebreide choreografieën terwijl ze musiceren. Nederland telt 2100 blaasorkesten, waarvan 160 show- en marchingbands. Best veel, maar toch zijn ze vooral slechts lokaal bekend. Wat kenmerkt de blaascultuur? Zijn er verschillen per regio? En hoe maak je een goede choreografie? AKKOORDmagazine dook de wereld van de blaasmuziek in en zet de antwoorden op een rij. Tekst Hieke van Hoogdalem

Figuren lopen én mooi spelen: hoe doen showbands dat?

Op een grasveld in Zoeterwoude staan de musici van Kunst en Genoegen (K&G) Leiden, een orkest dat wereldwijd bekend staat om zijn spectaculaire shows. Het is donker, het veld wordt verlicht door enorme schijnwerpers. Vanavond doen acht junioren auditie voor het seniorenorkest, de focus ligt op de choreografie. Voor de muziekauditie zijn ze vorige week al geslaagd. Ze staan tussen de senioren en oefenen met choreograaf Rik Boelee de nieuwste show. Het is een koude avond in april. De meeste blazers en instructeurs zijn gekleed in winterjas en stevige, warme schoenen, maar één instructeur beoordeelt de junioren op teenslippers en draagt een korte broek en shirt met korte mouwen. Na een paar onverstaanbare bevelen van de tambour-maître voeren de musici een aantal bewegingen uit en beginnen ze te spelen. Ergens in de show moeten de mannen – K&G bestaat alleen uit mannen – hun instrument laten zakken en gaan zitten. Boelee roept: 'Instrumenten strák laten draaien en zakken!' Vervolgens

oefent hij eindeloos op zitten en opstaan. Strak en hoekig marcheren en alle details strak uitvoeren, bevelen geven aan het begin: dit orkest heeft duidelijk een militaire achtergrond.

De musici zijn er met hun hoofd niet goed genoeg bij, vindt Boelee. Ongeduldig roept hij: 'Kom op! U heeft allemaal haar op uw zak!' Even later botsen twee fluitisten in het midden op elkaar; een seniortrompettist trekt een junior aan z'n jasje, zodat die strak in lijn staat met de rest. Hij komt niet goed mee: hij speelt niet en kijkt voortdurend om zich heen omdat hij de pasjes niet goed kent. Na een poosje staat hij aan de zijlijn – het heeft geen zin meer om mee te doen, hij zal als enige de auditie niet doorstaan.

Het is nog lang geen 3 oktober, nog tijd genoeg dus om de show in te studeren en het publiek op topniveau te vermaken. Dat is één van de functies van K&G. Dit geldt lang niet voor alle blaasorkesten. Afhankelijk van regio en achtergrond vervullen ze verschillende functies met verschillend repertoire. Aanvankelijk was blaasmuziek in heel Nederland populair, maar nu zijn er nog maar drie voor de blaasmuziek belangrijke regio's: het westen, het noorden (Friesland/Groningen) en het zuiden (Brabant/Limburg).

REGIONALE VERSCHILLEN

De meeste blaasorkesten in het westen zijn gestoeld op militaire blaaskapellen. In de andere regio's is de achtergrond een religieuze: protestants in het noorden en katholiek in het zuiden. De westerse orkesten namen militaire beroepsorkesten als voorbeeld, die zaten daar immers in de buurt. K&G heeft van oudsher een band met de Marinierskapel der Koninklijke Marine in Rotterdam en Adest Musica

WEL OF GEEN WERELDKAMPIOEN?

K&G wordt vaak genoemd als wereldkampioen van de show- en marchingbands. K&G wint weliswaar altijd het World Music Concours (WMC) dat één keer in de vier jaar in Kerkrade plaatsvindt, maar dat is een officieus wereldconcorso. Er zijn overigens ook geen officiële concoursen. Vorig jaar won K&G alleen de WMC-titel in de categorie 'mars'; drie Thaise bands wonnen de showprijzen. Het enige Thaise jurylid vond K&G echter beter en gaf 99 van de 100 punten.

(Sassenheim) met de Koninklijke Militaire Kapel in Den Haag. Deze amateurorkesten mogen zelfs kopieën van de officiële uniformen dragen. De militaire beroepsmusici werkten vaak als dirigent, instructeur en docent bij de amateurorkesten in de Randstad, die daardoor de laatste decennia een hoog muzikaal niveau hebben bereikt.

Je ziet de invloed en oorsprong van de orkesten ook aan de namen: die met een religieuze achtergrond kiezen eerder voor bijv. 'St. Caecilia' en de 'militaire' orkesten voor een neutrale naam of een naam met een bepaalde betekenis, zoals K&G, wat staat voor Kunst & Genoegen. De naam van het Katwijkse orkest DVS staat voor Door Vriendschap Sterk.

Ook het soort optredens verschilt per regio. Shows met choreografieën zoals K&G die opvoert, zie je veel in het noorden en westen, terwijl in het zuiden vooral religieuze evenementen plaatsvinden. De shows van de westerse orkesten hebben een militaire ondertoon: alles moet strak, zelfs het kleinste detail. Deze orkesten marcheerden vroeger vooral, en

K&G-leden beelden een duif uit terwijl ze 'Hymn to the Fallen' spelen. Te zien tijdens Leidens Ontzet.

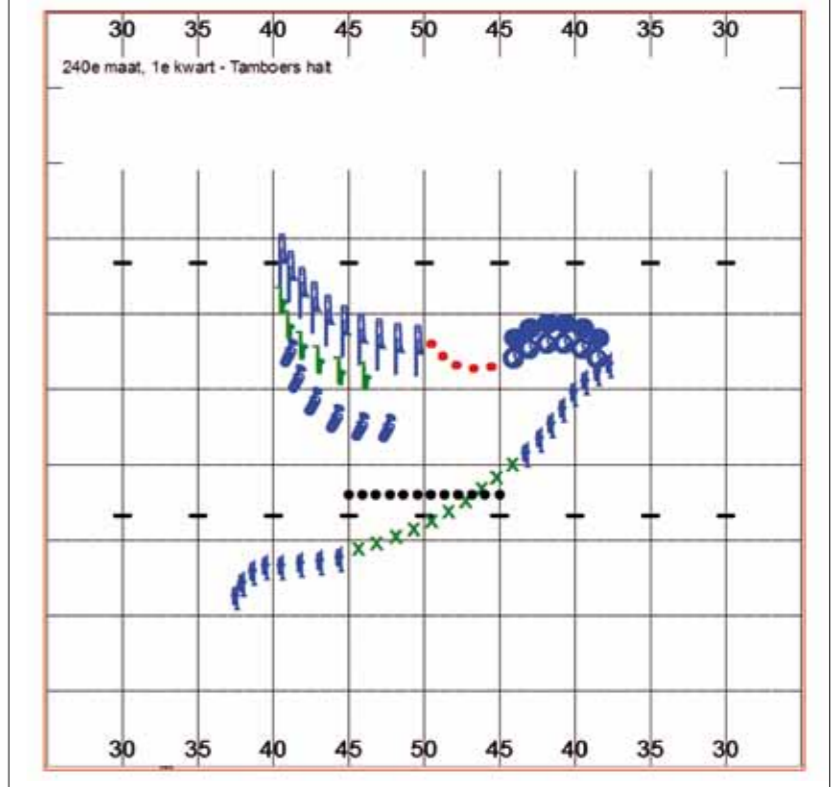

Foto links: In de jaren '50 droegen de betere amateurharmonieorkesten zwarte concertkleding met een vlinderdas, zoals professionele orkestmusici deden. Fanfares speelden soms al in uniform, maar meestal droegen ze hooguit dezelfde pet, zoals Fanfare St. Cecilia Ubachsberg op deze foto. (Uit: Monique Nijsten et al.: Blaasmuziek in Limburg, R.K. Limburgse Bond van Muziekgezelschappen, Thorn, 1989.)

JORDY KORTEGAAS

HOORNIST KCO ENTHOUSIAST OVER K&G

Laurens Woudenberg, hoornist bij het Koninklijk Concertgebouworkest, was 'zeer onder de indruk' toen hij K&G in 2013 hoorde bij het World Music Concours (WMC) in Kerkrade. 'Ik kom zelf niet uit een blaascultuur, ik ken deze wereld niet. Ik stond echt versteld: het is zo ongelóóflijk strak en goed! De show klopt aan alle kanten, tot in de kleinste details. K&G is verrassend goed. De mannen spelen alles uit het hoofd én moeten al die ingewikkelde figuren lopen. Ik had nooit gedacht dat je zo mooi kan spelen terwijl je loopt of rent – het is topsport. Zelfs in het stadion van het WMC, waar 20.000 mensen in passen, speelde K&G nog met nuances.'

aan die strakke marcheerbewegingen werden steeds meer showelementen toegevoegd. De orkesten in het noorden hebben die achtergrond niet en zijn daarom losser. De verschillen tussen shows hebben ook te maken met de bezetting. Fluit- en tamboer corps Pasveer uit Leeuwarden bijvoorbeeld heeft beperkte akoestische middelen en moet daarom indruk maken met wat anders: snelle bewegingen.

Over de 'shows' in het zuiden, zegt Harrie Reumkens van het World Music Concours in Kerkrade: 'Show is uitbundigheid. Dat kennen we in het zuiden ook. Hier zijn minder showbands, maar wél veel buitenoptredens. Ze zijn alleen vaak gekoppeld aan traditionele uitingen zoals de schutterscultuur, carnaval en het opera-achtige karakter van de katholieke hoogtijdagen. De show zit 'm dan niet in de muziek, maar in de katholieke ornamenten zoals monstransen' (hostiehouders – red).

BEZETTING BLAASORKESTEN

Er zijn nogal veel verschillende bezettingen. Drie ervan zijn standaard: die van de HaFaBra. Dat staat voor harmonie, fanfare en brassband. Het harmonieorkest bestaat uit drie uitgebreide secties: hout (klarinet, fluit, hobo, fagot, saxofoon), koper (trompet, trombone, hoorn, euphonium oftewel tenortuba, bastuba) en slagwerk. De klarinet is het hoofdmelodie-instrument. Deze bezetting is internationaal het meest verspreid en komt op alle continenten voor.

Het fanfareorkest bestaat uit koper (bugel, cornet, trompet, hoorn, bariton, euphonium, trombone en bastuba), saxofoon en slagwerk. Belangrijkste melodie-instrument is de bugel. Deze orkestvorm komt alleen nog in de Benelux-landen voor en op sommige plekken in Noord-Frankrijk, Zwitserland en Noorwegen.

De brassband bestaat – de naam zegt het al – uitsluitend uit koper: cornet, bugel, althoorn, bariton, euphonium, trombone, bastuba. En slagwerk. Hoofdmelodie-instrument is de cornet. Deze orkestvorm komt uit Groot-Brittannië en werd na de Tweede Wereldoorlog populair in heel Europa. Verder komt deze bezetting vooral voor in de landen van het voormalige Britse Rijk.

Deze orkesten luisteren veel kerkelijke en wereldlijke activiteiten op, waarbij ze zich presenteren als marcherend orkest. Marcherende orkesten komen in Nederland in een aantal vormen voor, altijd met slagwerkers:

- de drumfanfare: een marsorkest met beperkte koperbezetting, dat soms ook concertant optreedt; komt alleen in Nederland voor
- het trommel- en fluitkorps
- de drumband (zonder blazersgroep)
- de schutterij (vooral in het zuiden)
- de show- en marchingband: een gespecialiseerde doorontwikkeling van één van bovengenoemde orkestvormen, zoals K&G Leiden (basis drumfanfare) of Pasveerkorps Leeuwarden (basis trommel- en fluitkorps)
- het drumcorps, een show- en marchingband naar Amerikaans voorbeeld met een blazers-, slagwerk- dans, en vlaggen groep, zoals Beatrix Hilversum of Jubal Dordrecht
- het jachthoorn- en trompetterkorps (vooral in het zuiden): een mars- en showorkest dat uit signaalinstrumenten en slagwerk bestaat

Deze bijzondere bezettingen hebben weinig meer te maken met de traditionele harmonie of fanfare.

REPERTOIRE

Tegenwoordig spelen blaasorkesten van alles, van klassiek tot filmmuziek, maar vroeger was er een duidelijk verschil. Harmonieorkesten speelden heel andere muziek dan fanfares en brassbands vanwege de bezetting. Een harmonieorkest heeft een grotere en diversere bezetting en dus meer mogelijkheden. Preludes en ouvertures van Liszt, Berlioz en Wagner stonden in de jaren vijftig al vaak op het programma, terwijl dat bij fanfares en brassbands pas in de jaren zestig en zeventig het geval was – en dan nog mondjesmaat. Fanfares en brassbands speelden in de jaren vijftig vooral lichtklassiek werk, zoals walsen van Strauss en Waldteufel en ouvertures van Von Suppé en Offenbach. Sinds de Tweede Wereldoorlog spelen de orkesten ook lichte jazz en bigbandrepertoire.

Orkesten die ook buiten optraden, meestal marsorkesten, ontwikkelden een eigen repertoire om op te marcheren.

Katholieke orkesten spelen speciale processiemarsen, protestantse orkesten spelen hymnes. De showbands in het westen zijn niet religieus gebonden, dus die richten zich op entertainment en op muziek die past bij gelegenheden in politiek Den Haag, zoals hoogwaardigheidsbekleders ontvangen.

Muziek kopen gaat meestal niet, omdat de bezetting afwijkt van de standaard HaFaBra-bezettingen. Dan moet een componist of arrangeur muziek op maat schrijven. Vaak is die aparte bezetting historisch gegroeid. K&G bijvoorbeeld begon als mondharmonicaorkest en breidde zich steeds verder uit. Eerst met signaalinstrumenten (natuurtrompetten en slagwerk), daarna met trombones, baritons en bassen. En nu heeft het ook piccolo's en fluiten – en geen mondharmonica's meer. Een uitgebreide bezetting waar je veel mee kan, ook qua shows.

CHOREOGRAFIE BEDENKEN EN INSTUDEREN

Rik Boelee, choreograaf van K&G in Leiden, bedenkt eerst een thema voor de nieuwe show, samen met de drie instructeurs. Daarna bedenken ze welke muziek daarbij hoort; die wordt op band gezet. Boelee krijgt vaak inspiratie als hij die muziek beluistert tijdens het hardlopen: 'Ik zie daar beelden bij. Soms heel concreet, soms abstract. Bij *Once upon the time in the West* van Ennio Morricone was het beeld een vrij letterlijke vertaling van het oorspronkelijke filmbeeld. De jongen in de film staat met z'n mondharmonica op zijn vaders schouders bij een muurtje met een boog, vlak voor zijn ophanging. Ik zag gestapelde baritonspelers voor me, ook in boogvorm. Maar vaak is de verbeelding van de muziek abstract, of het nu wel of geen filmmuziek is. Dan gaat het om figuren als cirkels, driehoeken, vierkanten en trapeziumvormen.' Maar wanneer kies je dan welke vorm? Hoe weet je wat bij de muziek past? Boelee noemt enkele concrete handvatten: 'De bewegingen en vormen moeten het thema en de muziek versterken. Grootse muziek maak je groots op het veld, kleine of intieme muziek maak je klein. Verder werk ik met harde of rechte vormen en exercitiebewegingen versus zachte of ronde vormen en dansende bewegingen. In de VS rolt men over de bal van de voet bij de exercitie, dat is sierlijker. Dat kan je dus ook bewust inzetten. Mensen zien deze link tussen beeld en klank misschien niet direct, maar ze begrijpen en voelen het onmiddellijk als muziek en beweging kloppen of juist niet.'

De leden van K&G krijgen de choreografie toegestuurd en kunnen op de computer hun eigen positie volgen. Dat doen ze met software die is gebaseerd op programmatuur uit de filmindustrie. In Boelees partituur bestaat de bovenste pagina-helft uit een afbeelding van een figuur uit de choreografie. Zo weet hij tijdens de repetitie precies hoe de musici moeten lopen bij welke muziek. Maar hoe weet je op een groot terrein dan waar je moet lopen? Die plek luistert immers heel nauw. Op het veld zijn lijnen uitgezet met cijferbordjes. Dat heet 'op coördinaten lopen'. De musici weten op elk moment van de show precies hoe veel mensen er tussen die coördinaten moeten staan. Maar het blijft lastig als je op een grasveld loopt met scheve banen of op een plein met scheve tegellijnen... <<

Hymn to the fallen

SHOW INSTUDEREN

JORDY KORTEGAAS

Eerst studeren de leden van K&G de muziek in onder leiding van professionele musici. Zodra ze een deel van de nieuwe show muzikaal beheersen, studeert Rik Boelee de bijbehorende choreografie met ze in. Dan volgt het volgende stuk muziek, daarna de choreografie van dat deel, enzovoort. Dit proces begint in januari in het clubhuis; in het voorjaar gaan de musici naar buiten voor de choreografie. Een show gaat twee tot vier jaar mee. Voor een concours wordt een nieuwe show inclusief muziek geschreven.

HOE WORD JE WERELDKAMPIOEN?

- Toon discipline en investeer veel tijd. K&G'ers bijvoorbeeld geven heel veel op voor de vereniging. Ze combineren werk en gezin met musiceren op heel hoog niveau en trainen daar twee keer per week voor. En ze oefenen thuis de muziek en de choreografie. Het is een muziekvereniging, kroeg, sportclub en vriendenclub ineen.
- Ontwikkel aansprekende shows.
- Laat vakdocenten de interne opleiding verzorgen.
- Zorg voor een grote, afwisselende bezetting; dat heeft weer effect op de shows.
- Laat de leden jaarlijks auditie doen. Wie niet goed genoeg is, moet eruit.
- Werk met goede arrangeurs.
- Kijk naar wat de musici kunnen en schrijf daar de shows op. Zo werkt Rik Boelee van K&G. Hij weet ook hoe muziek en choreografie overkomen in het open veld, daar houdt hij rekening mee. De junioren bijvoorbeeld hebben een kleine trompetsectie; die moet je als groep bij elkaar houden. Bij de senioren kan je die gerust splitsen.